

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування особистісно-професійних знань майбутнього психолога

Виконав студент групи Пм-2
спеціальності 053 Психологія
Селютін Кирило Євгенович
Керівник: Бочелюк В. Й.
Рецензент: Гайворонська Т.О.
Нормоконтроль __ Поліна БОНДАР

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 109 с., 12 табл., 4 рис., 83 джерело.

Об'єкт дослідження: процес персоніфікації особистістю професійних знань.

Предмет дослідження: психологічні закономірності персоніфікації професійних знань як чинника розвитку особистості студента-психолога.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні феномену персоніфікації знань та з'ясуванні особливостей впливу персоніфікації професійних знань на розвиток майбутнього психолога.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано комплекс методів дослідження:

– теоретичні (аналіз наукових робіт з проблеми дослідження, їх порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення);

– емпіричні (спостереження, бесіда, анкетування, тестування, психолого-педагогічний експеримент). На різних етапах дослідження було застосовано комплекс психодіагностичних методик, які використовувались для дослідження процесу персоніфікації професійних знань студентами-психологами: а) для визначення особливостей сформованості ідентичності студентів – методика Т. Куна «Хто Я?»; б) для визначення статусів персоніфікації професійних знань та компонентного складу цього феномена – анкетування, методика «Толерантність до невизначеності» С. Баднера; методика самооцінювання Дембо-Рубінштейн; методика О. Лазукіна в адаптації Н. Каліної «Діагностика самоактуалізації особистості» (САМОАЛ);

– статистичні методи обробки даних (описова статистика, порівняння середніх величин за параметричним критерієм Стюдента для залежних вибірок і критерієм U-Манна-Уїтні для незалежних вибірок) за допомогою комп'ютерної статистичної програми SPSS v.20.0 for Windows.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ОСОБИСТІСТЬ, ПРОФЕСІЙНІ ЗНАННЯ, МАЙБУТНІ ПСИХОЛОГИ.

ВСТУП

Актуальність теми. Знання, яким володіють люди, створює їх особистісний та суспільний капітал. За цією логікою вважається, що багатство сучасних високорозвинених суспільств породжується здебільшого знанням, створюється освіченими людьми. Зі зміною освітніх парадигм, становленням у зв'язку з цим нових революційних соціально-економічних, політичних та культурних умов, навчальна та професійна діяльність також зазнає сутнісних змін, які актуалізують внутрішні психологічні ресурси особистості та здатність завдяки їм враховувати й застосовувати соціальні зв'язки для вирішення різноманітних життєвих і професійних завдань. Такі принципово нові умови потребують адекватних соціальних запитів щодо підготовки психологів. Сутність і сфера діяльності психолога змінюються на користь супровідних стратегій надання професійної допомоги та здійснення професійної діяльності загалом. Зміст поняття «професійне знання» набуває нових сенсів відповідно до нових контекстів їх застосування та особистісних смислів учасників професійної діяльності.

Знання як процес його передачі, формування та функціонування обов'язково опосередковується його носіями, що по суті є соціальним та психологічним явищем. Феномен персоніфікації знань зазвичай асоціюється з такими процесами, як оволодіння знаннями, їх засвоєння, опосередкування, інтеріоризація, об'єктивація, формування та функціонування. Його сутність дістала своє відображення у фундаментальних філософських та психологічних наукових дослідженнях. У нашому дослідженні персоніфікація знань розглядається як процес зміни системи знань особистості, процес переходу від одного умовного рівня знання до іншого як у певних предметних галузях, так і в усій системі особистісного знання людини; як процес реалізації здатності людини керувати своєю власною системою знань на індивідному рівні. Феномени, що асоціюються у нас з персоніфікацією знання на різних етапах особистісного розвитку, виступають як чинники, що ініціюють, супроводжують та результують

виникнення, формування й інтеграцію нової професійної ідентичності особистості. Тому обрана тема «Персоніфікація знань як чинник розвитку особистості майбутнього психолога» дає можливість дослідити цей феномен у контексті навчальної діяльності, зокрема, при підготовці психологів.

У роботі досліджується вплив персоніфікації професійних знань на розвиток особистості студента-психолога. Взаємозв'язку розвитку особистості та процесів здобуття знань з фахових дисциплін – учіння, навчіння, пізнавальної та професійної діяльності – присвячено багато праць. У цьому аспекті особливого значення набувають наукові дослідження, пов'язані з проблематикою особистісних змін (О. Адаменко, О. Боличева, С. Мартиненко, К. Осадча, А. Разумна та ін.).

Проблема розвитку особистості активно розробляється в сучасній науковій літературі (З. Адамська, О. Білецький, В. Бочелюк, І. Дружиніна, А. Іващенко, П. Казар'ян, С. Кузікова, І. Мартинюк, О. Туриніна, В. Шахов та ін.).

Психологічні проблеми розвитку і становлення професійного мислення широко і поглиблено розглядалися й досліджувалися такими провідними науковцями, як Л. Барінова, Т. Буцко, Ю. Вінтюк, О. Матвієнко, Н. Мельник, К. Осадча, О. Паливода, Н. Пов'якель, Т. Титаренко, О. Чуйко, Н. Шевченко та ін.

При цьому уявлення про природу феномена персоніфікації та взаємозв'язок з процесами і механізмами розвитку особистості студента-психолога залишаються доволі несистематизованими. Недостатньо вивченою є також проблема впливу персоніфікації професійних знань на процес розвитку особистості, хоча саме механізм цієї взаємодії лежить в основі здатності особистості до розвитку та зміни, зокрема у професійному аспекті.

Актуальність і недостатня вивченість окресленої проблематики в теоретичному і практичному плані зумовили вибір теми дослідження «Формування особистісно-професійних знань майбутнього психолога».

Об'єкт дослідження: процес персоніфікації особистістю професійних знань.

Предмет дослідження: психологічні закономірності персоніфікації професійних знань як чинника розвитку особистості студента-психолога.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні феномену персоніфікації знань та з'ясуванні особливостей впливу персоніфікації професійних знань на розвиток майбутнього психолога.

Згідно з поставленою метою було визначено такі **завдання** дослідження:

1. Розкрити психологічний зміст персоніфікації професійних знань як загально-психологічного феномена та здійснити теоретичний аналіз проблеми особливостей розвитку особистості студента-психолога.

2. Розробити інструментарій для діагностики персоніфікації професійних знань студентів-психологів.

3. Визначити психологічні особливості персоніфікації професійних знань студентів-психологів.

4. Розробити психолого-педагогічні принципи, умови та практичні рекомендації щодо персоніфікації професійних знань у навчальному процесі.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові концепції: вчення про закономірності і рушійні сили психічного розвитку Л. Божович, Л. Виготського, С. Рубінштейна; діяльнісний та суб'єктний підходи до дослідження соціально-психологічних феноменів поведінки людини (Б. Ананьєв, О. Леонт'єв, Б. Ломов та ін.); теоретичні уявлення про психічні стани і їх ролі в розвитку новоутворень особистості (В. Вілюнас, А. Прохорова); теорія особистісного змінювання та екофасилітаційний підхід до надання психолого-педагогічної допомоги П. Лушина; системний підхід до вивчення психічних явищ (Л. Виготський, В. Калін, Б. Ломов, О. Петровський); уявлення про генетико-модельючий метод (Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко); діяльнісно-смысловий підхід (Б. Братусь, Д. Леонт'єв, О. Леонт'єв).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань було застосовано комплекс методів дослідження:

– теоретичні (аналіз наукових робіт з проблеми дослідження, їх порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення);

– емпіричні (спостереження, бесіда, анкетування, тестування, психолого-педагогічний експеримент). На різних етапах дослідження було застосовано

комплекс психодіагностичних методик, які використовувались для дослідження процесу персоніфікації професійних знань студентами-психологами: а) для визначення особливостей сформованості ідентичності студентів – методика Т. Куна «Хто Я?»; б) для визначення статусів персоніфікації професійних знань та компонентного складу цього феномена – анкетування, методика «Толерантність до невизначеності» С. Баднера; методика самооцінювання Дембо-Рубінштейн; методика О. Лазукіна в адаптації Н. Каліної «Діагностика самоактуалізації особистості» (САМОАЛ);

– статистичні методи обробки даних (описова статистика, порівняння середніх величин за параметричним критерієм Стьюдента для залежних вибірок і критерієм U-Манна-Уїтні для незалежних вибірок) за допомогою комп'ютерної статистичної програми SPSS v.20.0 for Windows.

Організація дослідження. Проводили дослідження протягом 2021 – 2022 рр., воно складалося із чотирьох етапів наукового пошуку.

На першому етапі проаналізовано філософську, соціально-педагогічну, психологічну літературу з досліджуваної проблеми, обґрунтовано об'єкт, предмет, мету, завдання та концептуальні ідеї, а також програму дослідження, визначено його експериментальну базу, склад учасників експериментальної роботи.

На другому етапі створено програму емпіричного дослідження, проведено констатувальний експеримент, первинну обробку та наукову інтерпретацію отриманих даних.

На третьому етапі розроблено та апробовано програму психологічного супроводу розвитку особистості студента-психолога в персоніфікованих психолого-педагогічних умовах.

На четвертому етапі здійснено узагальнення та аналіз результатів експериментальної роботи, сформульовано загальні висновки, оформлено текст роботи.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути впроваджені у навчальний процес підготовки практичних психологів в умовах ЗВО.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 88 сторінках. Список використаних джерел нараховує 83 найменування.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна констатувати:

1. Встановлено, що персоніфікація професійних знань є властивістю особистості, яка дозволяє їй реалізувати керування та самоорганізацію системи професійних знань, що виникають під час формування та інтеграції нової ідентичності. ППЗ є багаторівневим і багатовимірним особистісним конструктом, який може бути віднесений до інтегральних функціональних характеристик особистості спеціаліста та професіонала.

Виявлено взаємозв'язок між персоніфікацією професійних знань та розвитком особистості студента-психолога, який відбувається за активної участі смислової та діяльнісної сфери особистості, особистих стратегій засвоєння професійних знань, умов, змісту та сутності навчальної діяльності, соціально-опосередкованої суспільної діяльності та культурно-історичних умов професійної діяльності повністю підтверджено.

Враховуючи те, що на етапі навчання у ЗВО студенти тією чи іншою мірою залучені саме у навчальну діяльність (студенти стаціонару в більш повсякденному режимі, заочники – в частковому), а навчальна діяльність є загалом альтернативою професійній діяльності, то сам феномен персоніфікації знань виявляється внаслідок цих об'єктивних умов відповідним чином – знання опосередковуються і персоніфікуються відповідно до вирішення тих актуальних життєдіяльнісних питань, що постають перед студентами.

2. Професійна ідентичність на етапі навчання у ЗВО формується певним чином – через проходження стадії навчально-професійної ідентичності, що є перехідним новоутворенням, яке має реалізувати можливість самокерування та застосування інших середових форм організації, котрі реалізують спрямованість викладача на супровід розвитку особистості на шляху становлення професіоналізму як окремого індивіда, так і власне себе самого, а також систему «студенти-викладач» загалом.

Процес виникнення, становлення та інтеграції професійної ідентичності у майбутніх психологів за сучасних освітніх умов відбувається через проходження перехідних – «буферних» системних змін, одна з яких – етап формування ідентичності «студент». При цьому така ідентичність містить відповідну смислову складову традиційної форми навчального процесу: цінності; мотивація; Я-образ; здатність ставити, вирішувати й оцінювати завдання та проблеми; центрованість та ін.

3. Побудовано узагальнену теоретичну модель процесу розвитку особистості студента-психолога, яка ґрунтується на положеннях теорії особистісної зміни П. Лушина – як виникнення, формування та інтеграція нової особистісної та професійної ідентичності у процесі навчання.

Розроблено психодіагностичний комплекс з метою вимірювання феномена ППЗ у контексті розвитку особистості. Цей інструментарій побудований на основі створення структурної моделі персоніфікації професійних знань. Сконструйований авторський психодіагностичний комплекс ППЗ дає змогу проаналізувати кількісними та якісними методами цей складний феномен.

Визначено рівень і зміст персоніфікованих професійних знань, що відповідають статусу навчальної ідентичності студента-психолога та професійної ідентичності психолога.

Емпірично підтверджено декілька теоретичних положень екофасилітаційного підходу, зокрема:

а) особистісні професійні знання як одна із психологічних особистісних підсистем є відкритою, динамічною, такою, що самоорганізується та впливає на розвиток/зміну інших особистісних систем й особистість загалом; самокерування особистісною системою знань (персоніфікація знань) може виявитися провокативним, спонукальним, стимульним, перетворювальним, тобто таким чинником, що впливає на систему особистості та забезпечує її динамізм та розвиток;

б) смислове поле виступає як ресурс формування особистісно-професійної ідентичності;

в) процес здобуття нової професії асоціюється з перехідною («буферною») зоною особистісного розвитку/зміни;

г) успішне проходження перехідного етапу становлення особистісно-професійної ідентичності психолога може бути реалізоване при організації персоніфікованої взаємодії щодо супроводу цих перехідних процесів.

Доведено активне залучення смислової сфери у взаємодію між персоніфікацією професійних знань та розвитком особистості студента-психолога, що підтверджено характером ідентифікації досліджуваних і показниками персоніфікації знань.

4. Розроблено систему принципів ППЗ, завдяки яким відбувається персоніфікація професійних знань усіх учасників психолого-педагогічної взаємодії. Цей процес характеризується циркуляцією «живих знань» у результаті суспільної діяльності усіх учасників психолого-педагогічного процесу та асоціюється з передачею майстерності. Майстер тут персоніфікує своєю особистістю професію і взаємодіє на цих підставах зі студентами і молодими спеціалістами, які, у свою чергу, персоніфікують потенції власного сприйняття професійного досвіду, світосприйняття та світогляду.